

УДК 330:334.012

DOI: 10.31891/2307-5740-2020-284-4-22

КАЛІНІЧЕНКО З. Д., ДИМИТРИЄВА О. Д.
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ТА ЗБЛИЖЕННЯ ПРІОРИТЕТІВ МОНЕТАРНО-ФІНАНСОВОЇ СФЕРИ І РЕАЛЬНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

В статті розглядаються проблемні питання стратегічних напрямків економічного зростання України, структурної незбалансованості; керованої фінансово-монетарної політики; втрачання можливостей розвитку реального сектору економіки; управлінська неспроможність державно-владних інституцій. Автори класифікують перешкоди на шляху економічного зростання країни, їх вплив, походження та функціональний зміст. В статті розкривається взаємозв'язок між складовими, що створюють небезпеку економічному зростанню, а також доводиться їх типовість та необхідність розробки стратегічних напрямків, механізмів запобігання. На основі результатів дослідження стверджується, що наростаюча системна криза в соціально-політичній сфері держави мультиплікативно поширюється на систему забезпечення економічного зростання, яка втрачає свої функціональні можливості та потребує нових узгоджених стратегічних пріоритетів розвитку та його інституційно-правового забезпечення. Для збалансованого розвитку фінансового і реального промислового секторів економіки України важливим є продовження основних реформ і зусиль з поліпшення інвестиційного клімату. Але це не є перешкодою для впровадження заходів із розвитку промисловості та впровадження індустрії 3.0/4.0.

Ключові слова: стратегічні напрямки, економічне зростання, дисбаланси, розвиток реального сектору, інструменти фінансово-монетарної політики, узгоджені пріоритети розвитку.

KALINICHENKO Z., DIMITRIYEVA O.
Dnipro State University of Internal Affairs

STRATEGIC DIRECTIONS OF ECONOMIC GROWTH AND APPROXIMATION OF THE PRIORITIES OF THE MONETARY AND FINANCIAL SPHERE AND THE REAL SECTOR OF THE ECONOMY OF UKRAINE

Significant obstacles to the sustainable development of emerging market countries are structural economic imbalances, problematic public administration, non-market-driven fiscal policies, and a lack of real sector growth policies. These barriers become particularly apparent as countries move to a competitive market economy.

Disparities in the economy and public administration are one of the significant threats to economic growth and even national security of countries that have embarked on the path of market reforms, but have not overcome the contradictions of their historical past. Therefore, it is important to study the processes of overcoming problematic trends at an early stage, to generalize what is unacceptable, ineffective or even dangerous for sustainable development.

The article considers the problematic issues of strategic directions of economic growth of Ukraine, structural imbalance; managed financial and monetary policy; loss of opportunities for development of the real sector of the economy; managerial insolvency of state institutions. The authors classify obstacles to the country's economic growth, their impact, origin and functional content. The article reveals the relationship between the components that pose a threat to economic growth, as well as proves their typicality and the need to develop strategic directions, prevention mechanisms. Based on the results of the study, it is argued that the growing systemic crisis in the socio-political sphere of the state multiplies on the system of economic growth, which loses its functionality and needs new agreed strategic development priorities and its institutional and legal support. For the balanced development of the financial and real industrial sectors of Ukraine's economy, it is important to continue major reforms and efforts to improve the investment climate. But this is not an obstacle to the implementation of measures for the development of industry and the introduction of industry 3.0 / 4.0

Key words: strategic directions, economic growth, imbalances, development of the real sector, instruments of financial and monetary policy, agreed development priorities.

Вступ та постановка проблеми у загальному вигляді. Суттєвими перешкодами для сталого розвитку країн з ринковою системою, що розвивається, є структурна незбалансованість економіки, проблемне державне управління, не ринкова керована фінансово-монетарна політика та відсутність політики зростання реального сектору. Ці перешкоди стають особливо очевидними з переходом країн до конкурентної стадії ринкової економіки.

Диспропорції в економіці та державному управлінні є однією з істотних загроз економічному зростанню і навіть національній безпеці країн, що стали на шлях ринкових реформ, але не подолали протиріч свого історичного минулого. Тому актуальним є дослідження процесів подолання проблемних тенденцій на їх ранній стадії, узагальнення того, що є недопустимим, неефективним чи навіть небезпечним для стабільного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми масштабного ринкового реформування економіки України та країн з ринковою системою, що розвивається, досліджувались різними науковими школами, вітчизняними і зарубіжними науковцями. Теоретико-методичні основи структурної і секторальної незбалансованості, державного управління та сталого економічного розвитку країн знайшли відображення у працях Джозефа Стігліца, Карла Поланьї, Сергія Гурієва, Богдана Данилишина, Зіновія Варналія, Віктора Козюка, Миколи Ермошенка, Кіри Горячєвої та інших. Їм належать розробки важливих аспектів макроекономічних проблем, пов'язаних з диспропорціями розвитку ринкової економіки, політичного популізму, корупції та державного управління.

Невирішені питання загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість публікацій та високий рівень теоретичного опрацювання, проблеми забезпечення сталого і розробки механізмів подолання незбалансованості і диспропорцій у процесі реформування залишаються актуальними і потребують додаткових досліджень як для України, так і для інших країн з ринковою системою, що розвивається.

Нагальною є проблема подолання «ручного» управління макроекономічними індикаторами та інструментами фінансово-монетарної політики. Складовими проблемами є відхід від використання фінансово-монетарної політики виключно як політики «латання дірок» у бюджеті країни, а також від політики лікування криз, а не як збалансованої, з урахуванням принципів ринку стратегічної політики, науково виваженого, безпомилкового стратегічного розвитку.

Найчастіше окремі науковці, міжнародні організації на глобальному рівні розвитку країн виділяють соціально-економічні дисбаланси в наступних сферах:

- розмір ВВП на душу населення, тобто сильна нерівномірність цього показника для різних країн і регіонів світу;

- рівень доходів населення або ж глобальним дисбалансом є той факт, що в різних країнах і регіонах світу рівень доходів населення значно відрізняється;

- рівень життя населення – доходи населення, доступність освіти і медичного обслуговування, рівень політичних і економічних свобод, тривалість життя тощо;

- виробництво і споживання певних видів ресурсів, наприклад, дисбаланс виробництва і споживання вуглеводневої сировини, коли лідерами в галузі споживання нафти і газу є одні країни, а лідерами в галузі виробництва – інші;

- державний борг – кількість державних облігацій, які знаходяться в обігу і підлягають погашенню, та взагалі зовнішній борг і його широкий розкид в розрізі країн; дисбаланс проявляється в тому, що в одних країнах має місце порівняно високий показник державного боргу, а в інших – порівняно низький;

- експорт/імпорт та те, що одні країни упродовж багатьох років мають позитивне сальдо зовнішньої торгівлі, а інші – негативне;

- розвиток економіки в цілому або окремих її секторів; до цього типу можна також віднести технологічні дисбаланси (різний рівень технологічного розвитку виробництва в різних країнах), освітні (рівень грамотності, якість освіти і повнота охоплення різних верств населення), міру розвитку банківської і фінансової системи (перелік доступних послуг і охоплення населення ними);

- демографічні дисбаланси, що характеризуються різною віковою структурою населення в різних країнах. В результаті, для розвинених країн характерний дефіцит робочої сили і надмірне навантаження на пенсійну систему, а для тих країн, що розвиваються – безробіття.

Мета та постановка завдань дослідження. Мета дослідження полягає в з'ясуванні причин та особливостей незбалансованості фінансово-монетарної політики та політики зростання реального сектору; в розробці напрямків стратегічного державного управління з метою створення умов національної безпеки та подолання масштабних дисбалансів з урахуванням особливостей проявів.

Серед завдань дослідження слід вказати на такі:

- обґрунтування принципів взаємодії фінансово-монетарної політики та політики зростання реального сектору країни;

- з'ясування зв'язків та тих ланцюгів зв'язків, що характеризують незбалансованість та диспропорції;

- оцінка глибини існуючих протиріч різними методами в процесі реформування економіки країн з ринковою системою, що розвивається;

- розробка рекомендацій щодо підвищення якості державного управління, виходячи з оцінки глибини диспропорцій і протиріч в країні;

- систематизація розроблених заходів зі збалансування секторального економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Слід вказати, що типовою є практика, коли держава сама, своїми непрофесійними рішеннями сприяє корупції, тінізації економіки, офшоризації і витоку капіталу і ресурсів з країни. Чинники незбалансованості в діяльності і програмах дезорганізують суспільство, ведуть до наростаючого відставання країн з перехідною ринковою економікою, до формування помітно відсталих соціальних структур суспільства.

Проведене дослідження показує, що причинами незбалансованості розвитку для країн з трансформаційною економікою та недосконалими ринковими механізмами є: ручне управління макроекономічними індикаторами та фінансовими регуляторами; непрофесійність та прорахунки; політичне та олігархічне лобіювання; корупція; неспівпадіння інтересів між соціальними групами та недостатня вмотивованість їх; стратегічна безвідповідальність, лише антикризовий підхід без урахування прояву заходів у майбутньому. Якщо взяти Україну, то при усіх позитивних досягненнях існує статистика показників та багато посилай на ще хиткий стан економіки. Наприклад, наслідком досить високих кредитних ставок в Україні, зумовлених рівнем облікової ставки НБУ, стало недостатнє завантаження виробничих потужностей більшості галузей промисловості. Тобто їх потенціал значною мірою не використовується. У структурі капітальних інвестицій банківські кредити становлять 7%, в той час як власні кошти підприємств – 73,2% [9]. Такі джерела інвестицій як кошти місцевих бюджетів і гроші населення на

будівництво житла за питомою вагою перевищують банківські кредити. Для збалансованого розвитку фінансового і реального промислового секторів економіки України важливим є продовження основних реформ і зусиль з поліпшення інвестиційного клімату. Але це не є перешкодою для впровадження заходів із розвитку промисловості та впровадження індустрії 3.0/4.0.

Для України характерна деіндустріалізація економіки та збільшення у структурі ВВП частки галузей з низьким податковим коефіцієнтом, збільшення тіньового обігу підакцизних товарів, подальше зниження ефективності роботи митних і податкових органів. Частка нерезидентів в структурі державного боргу становить 36,8%, що свідчить про високий ризик боргової політики держави. Така частка нерезидентів в структурі державного боргу створює загрозу раптового відпливу спекулятивного капіталу та різкого обвалу валютного курсу гривні. Обсяг виплачених банкам відсотків за депозитними сертифікатами НБУ за рахунок емісії протягом останніх п'яти років вже сягнув понад 40 млрд грн, що є неефективним витрачанням державних грошей. Для порівняння це майже у 2,5 рази більше, ніж річні видатки зведеного бюджету на поліклініки, амбулаторії та швидку допомогу [3].

Протягом багатьох років оперування фінансовими інструментами здійснювалося певною мірою окремо від реальних економічних і соціальних процесів (табл. 1).

Таблиця 1

Переваги та недоліки використання основних інструментів та методів монетарної політики та монетарного регулювання

Переваги	Недоліки
Операції на відкритому ринку Мета застосування: найбільш суттєвий вплив на зміну грошової маси та пропозиції грошей	
1. Центральний банк має повний контроль над операціями. 2. Гнучкі і точні, можна застосовувати як великі, так і незначні обсяги операцій. 3. У разі необхідності операції купівлі/продажу цінних паперів можна замінити на протилежні (продажу/купівлі) без будь-яких негативних наслідків	
Рефінансування банків Мета застосування: вплив на пропозицію грошей через вплив на обсяг кредитів та грошової маси	
Виконання центральним банком кредитора останньої інстанції та можливість погашення «фінансової паніки»	Можливість проведення більш ризикової політики банком з огляду на можливість допомоги
Депозитні операції центрального банку Мета застосування: вплив на пропозицію грошей шляхом розміщення депозитних сертифікатів	
Абсорбування надлишкової ліквідності та нейтралізація тиску тимчасово вільних коштів банків на валютний ринок	Проведення депозитних операцій НБУ за високими ставками зменшує стимул до проведення кредитних операцій банками
Процентна політика Мета застосування: вплив на пропозицію грошей через вплив на обсяг кредитів та грошової маси. Пасивне платіжне підвищення облікової ставки може стимулювати приплив капіталів з країн із більш низькою процентною ставкою і стримувати відплив національних капіталів. Знижуючи офіційну ставку, центральний банк розраховує на відплив національних та іноземних капіталів у цілях зменшення активного сальдо платіжного балансу і зниження курсу своєї валюти	
Сигналізує про наміри Центрального банку щодо майбутньої монетарної політики	1. Центральний банк може впливати на зміну ставки, проте не може змусити банки здійснювати операції за такими ставками 2. Якщо дисконтна ставка нижча за ринкові ставки, то банки, які отримали кредити від Центрального банку, можуть їх використовувати для надання кредитів або купівлі цінних паперів за вищими процентними ставками.
Валютні інтервенції Мета застосування: вплив на курс національної валюти щодо іноземних валют, на загальний попит та пропозицію грошей в Україні. Є доцільним за незначних коливань курсу нацвалюти та невірноваженості платіжного балансу	
1. Значний вплив на курс національної валюти	1. Обсяг операцій обмежується розмірами офіційних валютних резервів, тому продаж валюти має чергуватися із купівлею валюти. Країни із хронічним платіжним дефіцитом замість валютних інтервенцій вдаються до валютних обмежень. 2. Можливість виникнення валютних криз.
За умов достатності золотовалютних резервів є дійсним: 1. Забезпечення впевненості в учасників ринку щодо здатності виконання державою своїх зовнішніх зобов'язань; 2. Наявні ліквідні кошти в іноземній валюті можуть бути використані для нейтралізації шоків під час кризових явищ.	Залежно від розміру золотовалютних резервів можуть проявлятися як переваги, так і недоліки

Джерело: розроблено автором на підставі [1, 7, 9]

Фінансово-монетарна політика в Україні підпорядкована регулюванню інфляції і стабілізації фінансового сектора та не особливо враховує динаміку розвитку реального сектора економіки. Наслідком високих кредитних ставок, зумовлених рівнем облікової ставки, є недостатнє завантаження виробничих потужностей більшості галузей промисловості. Тобто їх потенціал значною мірою не використовується. Аналіз основних макроекономічних показників розвитку економіки України має бути спрямований на розробку стратегічних напрямів, які б забезпечували мінімізацію незбалансованості, диспропорцій промислового і фінансового розвитку та мінімізацію інших загроз у майбутньому.

Б. Данилишин стверджує: «Потрібно рухатися до того, щоб пріоритети у грошово-кредитній сфері за можливості збігалися з пріоритетами в розвитку реального сектора економіки. Реалізація монетарної політики повинна відбуватися разом із промисловими пріоритетами. Саме в реальному секторі створюються умови для зростання і модернізації економіки» [4]. Для підтримки реальної економіки необхідні такі заходи, як боротьба з корупцією, реформа судочинства, оновлення освітньої системи, розвиток фінансового сектору, зменшення регуляторного навантаження на бізнес, впровадження прозорих та рівних правил гри і поліпшення інвестиційного клімату.

Основна ініціатива має виходити від бізнесу, але з використанням підтримки держави. Необхідно створити національну та регіональні платформи 4.0 за прикладом країн ЄС, які об'єднували б державні інституції, бізнес і науковців. Необхідне розширення джерел фінансування для інноваційних проектів у промисловості. Сьогодні недостатньо використовуються наявні механізми пільгового фінансування, тому варто проаналізувати можливі вузькі місця процесу. Необхідно підтримувати створення нових підприємств і технологічне оновлення промислових МСП. Цей напрям може бути перспективним для залучення донорських і державних коштів, наприклад, на проведення технологічного аудиту і підтримку стартапів. Утім, кінцева відповідальність за підвищення продуктивності виробництва покладається на самих підприємств.

Конкурентоспроможність країни насамперед залежить від здатності промисловості країни вводити нововведення і модернізуватися для того, щоб випускати сучасну високотехнологічну продукцію з високою часткою доданої вартості. Також на конкурентоспроможність національних виробників позитивний вплив справляє ступінь розвиненості конкуренції всередині держави, вимоги, що пред'являються споживачами до якості вітчизняних товарів і послуг. Україні немає в рейтингу ОЕСР за часткою високотехнологічних галузей в національному ВВП, як і немає нашої країни в рейтингу Світового банку за часткою високотехнологічної продукції в національному експорті. Це може ілюструвати конкурентоспроможність економіки (табл. 2).

Таблиця 2

Прямі інвестиції в Україну: операції за видами діяльності, млн дол. США [11]

Галузь	І кв. 2020				
	Прямі інвестиції (усього)	Інструменти участі в капіталі	Інструменти участі в капіталі, крім доходів реінвестування	Реінвестування доходів	Боргові інструменти
Прямі інвестиції в Україну	1549,5	1499,2	282,7	1 782,0	50,3
Сільське, лісове та рибне господарство	9,8	9,4	5,9	15,2	0,4
Промисловість	1593,8	1 45,5	91,3	1 636,9	48,3
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	27,0	19,6	11,7	31,3	7,4
Переробна промисловість	1640,5	1521,9	55,9	1 577,8	118,6
			II кв. 2020		
Прямі інвестиції в Україну	1255,4	1237,3	186,7	1050,6	18,1
Сільське, лісове та рибне господарство	13,5	28,8	8,3	20,5	15,3
Промисловість	655,1	642,2	57,4	584,8	12,9
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	9,3	28,2	9,6	18,6	18,9
Переробна промисловість	561,5	581,5	39,5	542,0	20,1

Якщо і далі конкурентні переваги матимуть тільки ті українські компанії, які займаються вирощуванням сільгосппродукції, видобутком гірничорудної сировини і виробництвом металопродукції низьких переділів, то отримаємо технологічну відсталість країни і закріпимо залежність від мінливої кон'юнктури міжнародних сировинних ринків. Якщо ж маємо намір наблизитись до індустріально розвинених країн, необхідна державна політика в тих галузях промисловості, де Україна має чи може мати конкурентні переваги – аерокосмічна галузь, сільгоспмашинобудування, суднобудування, транспортне машинобудування, військово-промисловий комплекс. Вітчизняні компанії з цих секторів економіки повинні шукати на ринках високомаржинальні ніші, де зможуть знайти прикладання своїх сил у створенні продукції, що користується попитом, використовуючи існуючий науково-технічний потенціал. Держава повинна їх підтримувати, супроводжуючи експортні контракти, спрощуючи логістику, створюючи рекламу і просування, забезпечуючи гарантіями, страхуванням і навіть фінансуванням.

Література

1. Богдан Данилишин. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2719877-ak-ukraini-buduvati-konkurentospromoznu-ekonomiku.html>
2. Стігліц Д. Глобалізація та її тягар / Джозеф Стігліц ; [пер. з англ.] – К. : Вид. дім «КМ Академія», 2003. – 252 с. – URL : <https://www.ips-journal.eu/book-reviews/article/show/globalization-and-its-discontents-revisited-2708/>
3. Polanyi John. (7 December 2010). Freedom, indivisible. The Globe and Mail. URL: <https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/john-charles-polanyi>

4. Стиглиц Дж. Крутое пике. Америка и новый экономический порядок после глобального кризиса / Стиглиц Дж. – М. : Эксмо, 2011.
5. Варналій З.С. Особливості та перспективи розвитку економіки знань в Україні / З.С. Варналій, Л.П. Хмелевська // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія: Економічні науки. – 2017. – № 2. – С. 7–14. – URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vknutden_2017_2_3
6. Євтушенко Н.М. Макроекономічна стабільність в Україні / Євтушенко Н.М., Макарчук І.М., Яременко Л.М. // Економічні науки. – 2016. – № 3 (30). – URL : <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/3/19.pdf>
7. Єрмошенко М.М. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство : наук. моногр. / Микола Миколайович Єрмошенко, Кіра Сергіївна Горячева. – К. : Національна академія управління. – 2010. – 232 с.
8. Використання основних інструментів та методів монетарної політики та монетарного регулювання. – URL : http://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id123274&cat_id12
9. Особливості виконання меморандуму МВФ у 2019 році / Прес-служба МЦПД, 08.02.2019. – URL : <http://icps.com.ua/osoblyvosti-vykonannya-memorandumu-mvf-u-2019-rotsi/>
10. Вісник НБУ. – URL : <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external/data-sector-external4> 28. 11.2020
11. https://zaxid.net/ekonomika_ukrayini_2019_pidsumki_analitikiv_tezi_n1495360

References

1. Bohdan Danylyshyn. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2719877-ak-ukraini-buduvati-konkurentospromoznu-ekonomiku.html>
2. Stiglitz J. Hlobalizatsiia ta yii tiahar / Joseph Stiglitz ; [per. z anh1.] – K. : Vyd. dim «KM Akademiia», 2003. – 252 s. – URL : <https://www.ips-journal.eu/book-reviews/article/show/globalization-and-its-discontents-revisited-2708/>
3. Polanyi John. (7 December 2010). Freedom, indivisible. The Globe and Mail. URL: <https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/john-charles-polanyi>
4. Stiglitz J. Krutoe pike. Amerika i novyj ekonomicheskij poryadok posle globalnogo krizisa / Stiglitz J. – M. : Eksmo, 2011.
5. Varnalii Z.S. Osoblyvosti ta perspektyvy rozvytku ekonomiky znan v Ukraini / Z.S. Varnalii, L.P. Khmelevska // Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu tekhnolohii ta dyzainu. Serii: Ekonomichni nauky. – 2017. – № 2. – S. 7–14. – URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vknutden_2017_2_3
6. Ievtushenko N.M. Makroekonomichna stabilnist v Ukraini / Yevtushenko N.M., Makarchuk I.M., Yaremenko L.M. // Ekonomichni nauky. – 2016. – № 3 (30). – URL : <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/3/19.pdf>
7. Yermoshenko M.M. Finansova skladova ekonomichnoi bezpeky: derzhava i pidpriemstvo : nauk. monohr. / Mykola Mykolaiovych Yermoshenko, Kira Serhiivna Horiacheva. – K. : Natsionalna akademiia upravlinnia. – 2010. – 232 s.
8. Vykorystannia osnovnykh instrumentiv ta metodiv monetarnoi polityky ta monetarnoho rehulivannia. – URL : http://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id123274&cat_id12
9. Osoblyvosti vykonannya memorandumu MVF u 2019 rotsi / Pres-sluzhba MTsPD, 08.02.2019. – URL : <http://icps.com.ua/osoblyvosti-vykonannya-memorandumu-mvf-u-2019-rotsi/>
10. Visnyk NBU. – URL : <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external/data-sector-external4> 28. 11.2020
11. https://zaxid.net/ekonomika_ukrayini_2019_pidsumki_analitikiv_tezi_n1495360

Надійшла / Paper received: 13.06.2020

Надрукована / Paper Printed : 29.09.2020